

FEHÉR HELGA¹

Kína gazdasági fejlődésének hatása a fekete-afrikai országok kereskedelmi specializációjára

The impact of China's economic growth on the trade specialization of the Sub-Saharan African countries

The study investigates the impact of China's robust growth on the trade specialization of the Sub-Saharan African countries in the decade since the millennium. The primary purpose of the analysis is to reveal the closeness of the relationship between the comparative advantage indices.

With the help of econometric methods we are looking for evidence to the assumption that the trade specialization pattern of China and the countries of the Sub-Saharan African region can be considered complementary in the examined period.

If the complementary nature prevails de facto, China's economic growth provides steadily expanding opportunities for the Sub-Saharan African countries. In parallel with this – in the aspect of other product groups – China's export opportunities in the Sub-Saharan African region grow, too.

A tanulmány Kína erőteljes gazdasági növekedésének a fekete-afrikai országok kereskedelmi specializációjára gyakorolt hatását vizsgálja az ezredforduló óta eltelt évtizedben. Az elemzés elsődleges célja, hogy a megnyilvánult komparatív előny mutatók közötti kapcsolat szorosságát feltárja. Ökonometriai módszerekkel bizonyítékot keresünk arra a feltételezésünkre, hogy Kína és a fekete-afrikai régió országainak kereskedelmi specializációs mintája a vizsgált időszak alatt kiegészíti egymást. Amennyiben a komplementer jelleg de facto érvényesül, akkor Kína gazdasági növekedése folyamatosan bővülő külkereskedelmi lehetőséget biztosít a fekete-afrikai országok számára, ezzel párhuzamosan – más termékcsoportok vonatkozásában – Kína exportlehetőségei is növekednek a fekete-afrikai régióban.

Bevezetés

Kína jelentősége a globális gazdaság szempontjából folyamatosan növekszik, világszerte egyre több gazdasági szektorban tölt be kiemelkedően fontos szerepet, így például a német autóipari vállalatok, a brazil acélipar, valamint a globális nyersanyag-beszállítók körében. Az ezredforduló első éveiben bekövetkezett világszerte nyersanyagár-emelkedéshez nagyban hozzájárult Kína és India megnövekedett nyersanyag-igénye. Kína szempontjából a fekete-afrikai térség országai felé történő (diplomáciai, külgazdasági) kapcsolatépítés logikus lépésnek tűnik, hiszen az afrikai kontinensen található a világ nyersanyagkészleteinek mintegy 30 százaléka, a megműveletlen földterületek fele (Alatovik et al., 2011). Ugyanakkor nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a tényt sem, hogy hosszú távon a kínai termékek hatalmas felvevőpiacra találhatnak az afrikai kontinensen.

¹ Pannon Egyetem, adjunktus, PhD hallgató

Változások világgazdasági szintéren

Kína világgazdasági integrációjának kezdetét az 1979-es évre tesszük. A meghirdetett gazdasági és társadalmpolitikai reformtörekvések, valamint a „kínai nyitás” politikájaként elhíresült külgazdasági és diplomáciai térnyerés határozta meg az azóta eltelt három évtizedet. A centralizált tervgazdasági rendszer lebontását lehetővé tevő központi politika megnyitotta a lehetőséget a dinamikus külkereskedelmi tevékenység előtt is, gazdaságának struktúrája jelentős átalakuláson ment keresztül. A XXI. századba lépve Kínában egy új modernizációs fejlődési szakasz bontakozott ki, s hamarosan a világgazdaság fejlődésének súlypontja az ázsiai és csendes-óceáni térségre helyeződött át, amelyben Kína szerepe egyre meghatározóbb (Majoros, 2004). Dinamikus fejlődésének mozgató erői részben a 2001-től kezdődő, WTO-tagságból fakadó előnyökből származnak. A tagsággal járó pozitívumoknak és a „Go Global” elnevezésű programnak - a gazdasági és kereskedelmi kapcsolatainak nemzetközi szintérré történő kiterjesztéséhez megalkotott stratégiának - köszönhetően az ország egyre jobban beépül globalizálódó világunkba, ezáltal a világkereskedelemben aktívan tud részt venni, valamint a kínai vállalatok is erőteljesebben tudnak a külföldi piacok felé orientálódni. Kínát ma a világ második legnagyobb országaként tartjuk számon, amennyiben a nemzetgazdaságok bruttó hazai termékét vesszük alapul.

Az ezredforduló óta eltelt időszakban megnégyszereződött az ország GDP-je, gazdaságának növekedési üteme folyamatosan évi 10% körül mozog, sőt a 2007-es évben elérte a 14%-os bővülést is. A külföldi befektetők Kínát ma az egyik legfontosabb befektetési célpontként tartják nyilván. A 2011-es esztendőben a külföldi működőtőke-befektetések mértéke Kínában elérte a 116 Mrd dollárt, ami 9,7 százalékos bővülést jelent az előző évhez viszonyítva. Az ezredfordulón a külföldre irányuló kínai működőtőke-beruházások állománya 40 Mrd dollár volt, 2010-ben már meghaladta a 300 Mrd dollárt (MOFCOM, 2010), amelynek megközelítőleg 40 százaléka az energiaszektorba (kőolaj és földgázszektor), 36 százaléka az ércbányászatba, 19 százaléka a pénzügyi szektorba áramlott.

A globális pénzügyi válság Kína gazdasági növekedését valamelyest lassította ugyan, de a távol-keleti óriás a válság ideje még így is dinamikus növekedést produkált, amellyel számottevő mértékben növelte tovább a napjainkban már egyébként is igen jelentős világgazdasági befolyását. Keresleti oldalon Kína gazdasága még mindig az átalakulás nyersanyag-intenzív szakaszában van, emiatt az primer szektor által előállított termékek iránti igénye folyamatosan fennáll. Ez a mechanizmus az ország áruimportjának, főként a nyersanyagok behozatalának erőteljes felfutását² eredményezte. Diplomáciai ereje, állandó ENSZ Biztonsági Tanács tagsága, hatalmas devizatartalékai, világgazdasági súlya, óriási felvevőpiaca miatt Kína egyre nagyobb érdeklődésre tart számot nem csak a fejlett országok részéről, hanem az elmúlt évtizedben komolyan felértékelődött szerepe a latin-amerikai és fekete-afrikai országok külgazdasági kapcsolataiban is.

² Az első nagy mérvű változás 1993-ban következett be, amikor Kína nettó kőolajimportórré vált.

Vajon milyen lehetőségeket tartogatnak a hosszú évtizedek óta a világgazdaság perifériáján rekedt fekete-afrikai országok Kína számára? A távol-keleti ország figyelmé miéért terelődött a fekete-afrikai országokra? A fejlődő Afrika történetét egyértelműen a kontrasztok régiójaként és az elvesztegetett lehetőségek sorozataként tartja nyilván a világ. Az eltérő politikai, gazdasági, kulturális, diplomáciai, földrajzi és történelmi környezettel bíró fekete-afrikai országok többsége a hosszú évtizedek alatt csak nagyon szerény mértékben tudott élni a globalizáció adta előnyökkel. Az elmúlt évtizedek során a kontinens legtöbb országa nem volt képes kitörni a *fejlődő országok* kategóriájából, az ENSZ által összesített adatok szerint 2011-ben a világ 48 *legkevésbé fejlett országa*³ (Least Developed Country – LDC) közül 33 a fekete-afrikai régióban található. A fekete-afrikai országok világgazdasági marginalizációja, súlyos etnikai konfliktusok, aggasztó méreteket öltő korrupció és egészségügyi járványok a nemzetközi közösség számára számos – főként biztonsági - kockázati tényezőt rejtenek magukban.

Bár fekete-afrikai országok a világ külkereskedelmében még mindig csupán 2%-ban részesednek, a régió országai közötti kereskedelem is csak 10% körül mozog⁴, számos gazdasági mutató igen negatív képet fest, mégis a térség egyes országai napjainkban példátlan mértékű gazdasági növekedést tudnak felmutatni. Ma a fekete-afrikai térség a világban az egyetlen régió, amelynek gazdasági növekedése gyorsul: Angola, Ghána, Niger és a többi nyersanyag-kitermelő ország gazdaságának éves bővülése évi átlag 8% körül van. Ez egyrészt annak köszönhető, hogy a globális pénzügyi válság nem érezteti olyan nagy mértékben a negatív hatásait, mint a világ fejlett régióiban, hiszen a fekete-afrikai országok – a Dél-afrikai Köztársaság kivételével – korábban csak igen kis mértékben tudtak integrálódni a világ pénz-és tőkepiacaiba (Kiss, 2009). Másrészt az is nagyban hozzájárul a nyersanyag-exportra koncentrált országok gazdasági növekedéséhez, hogy a megnövekedett kínai erőforrás-szükséglet miatt volumenében jelentősen növekedett a távol-keleti ország külkereskedelmi forgalma a fekete-afrikai térséggel.

Kína és a fekete-afrikai országok közti külkereskedelem jellemzői

A statisztikai adatok arról tanúskodnak, hogy a fekete-afrikai országok nem csak a világ, hanem Kína külkereskedelmében is egyenlőre csekély súlyt képviselnek. Ezen országok Kína exportjából 2001-ben, azaz a WTO tagság kezdetének évében mintegy 1,6 %-ban részesültek, majd a vizsgált időszak alatt folyamatosan bővülve, 2010-re ez az arány 2,8 százalékra növekedett.

Az ezredfordulót követően Kína összes importjából a fekete-afrikai térség országai csupán 1,8 százaléknyi részt képviseltek, majd 2010-re ez a részesedés 4,3%-ra

---

³ Az ENSZ nomenklátúra szerint a *legkevésbé fejlett ország* kategóriájába azon országok tartoznak, melyek egyrészt az *alacsony jövedelmű országok* közé sorolhatók, azaz három év átlagában az egy főre eső bruttó nemzeti jövedelem nem haladja meg a 905 dollárt, másrészt az egészségügy, oktatás és gazdasági fejlettség terén jelentős elmaradást mutatnak.

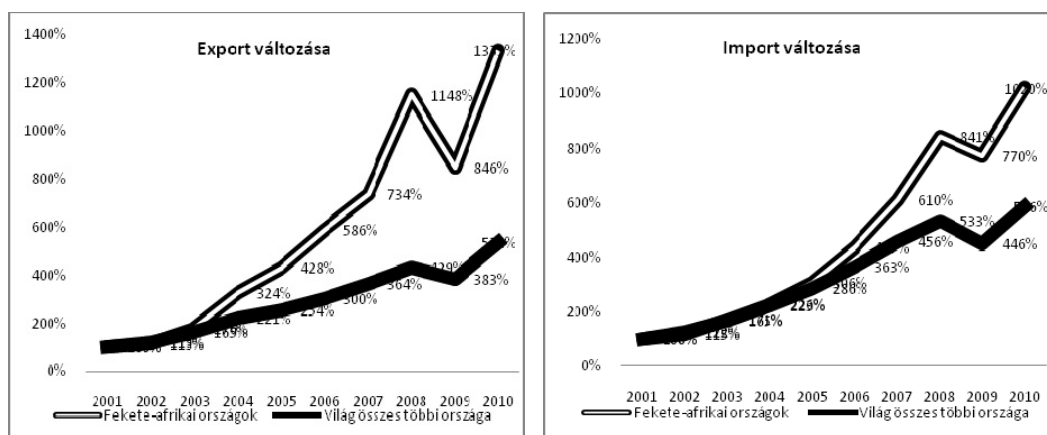
⁴ Ez az arány igen alacsonynak minősül a többi régió hasonló adataihoz viszonyítva: Észak-Amerikában ez a mutató 40%, Európában 60% körül mozog.

növekedett. A Szahara alatt fekvő térség országai e rövid időszak alatt összességében véve több mint tizenháromszorosára növelték Kínába irányuló exportjukat.

Bár a fekete-afrikai országok Kínával folytatott külkereskedelme napjainkban még mindig nem mérvadó, azonban a bővülés dinamikája, az export-import növekedésének üteme mindenképpen szembetűnő, jelentősen meghaladja a világ összes többi országának Kínával folytatott külkereskedelem növekedési ütemét mind import mind export vonatkozásában. Mivel a fekete-afrikai országok többségének a legnagyobb exportbevételét a nyersanyagtermékek (energiahordozók, ásványkincsek, különféle fémek) adják és a 2008-as év folyamán ezek világpiaci ára – az arany kivételével – nagyrészt a csökkenő kereslet miatt esni kezdett, így a legtöbb térségbeli országnak rövid ideig exportbevételeik apadásával kellett számolniuk.

1. ábra.

A fekete-afrikai országok és a világ összes többi országának Kínával folytatott külkereskedelmi forgalmának %-os változása (2001=100%)

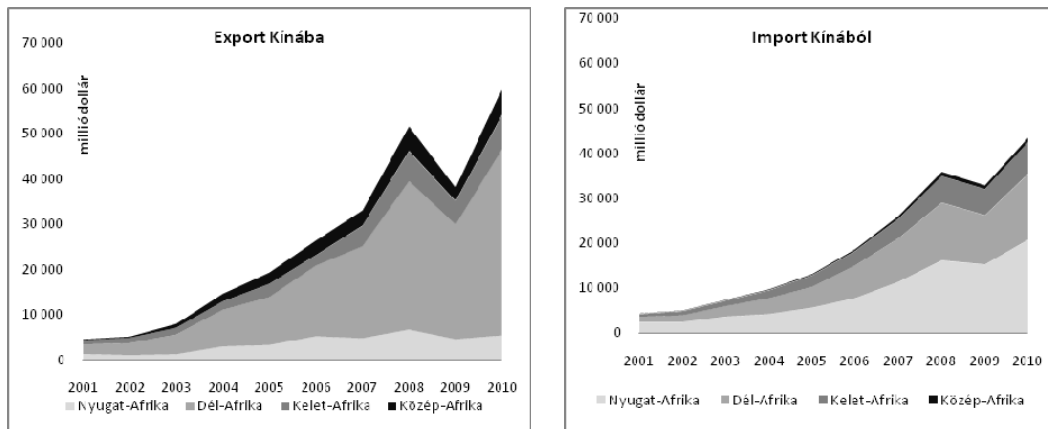
Forrás: ITC és UNComtrade adatbázis alapján saját szerkesztésű ábra

Az egyes Szahara alatt fekvő országcsoportok⁵ - azaz a nyugat-afrikai, közép-afrikai, dél-afrikai, valamint kelet-afrikai régió - Kínával folytatott kereskedelmének volumene és az export-import növekedésének dinamikája meglehetősen eltérő képet mutat, mégis egyértelműen növekvő tendenciát tudunk azonosítani mind a négy önálló afrikai régió tekintetében.

⁵ Az ENSZ hivatalos, földrajzi régiók szerinti felosztása alapján, országcsoport-bontás szerint készítettük az elemzést.

2. ábra.

A fekete-afrikai országok Kínával folytatott külkereskedelmének megoszlása
2001 és 2010 között (Mrd dollár)

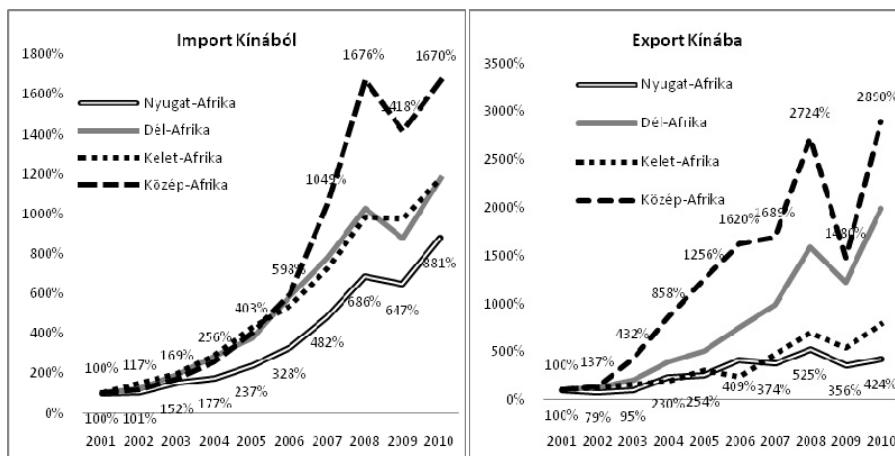

Forrás: ITC és UNComtrade adatbázis alapján saját szerkesztésű ábra

A volumenében legmarkánsabb exporttevékenységet Kínával egyértelműen a dél-afrikai országcsoport bonyolítja, az importteljesítmény vonatkozásában már jóval árnyaltabb a kép. A nyugat-afrikai, dél-afrikai, valamint a kelet-afrikai országok importálják a Kínából érkező áruk meghatározó részét, a legkisebb arányban a közép-afrikai országcsoport részesül Kína exportjából, ugyanakkor feltétlenül ki kell hangsúlyozni, hogy mind az import mind az export adatok bővülésének dinamikája a közép-afrikai országcsoport esetében a legmarkánsabb.

3. ábra.

A fekete-afrikai országok és Kína külkereskedelmének bővülése
%-os változás 2001 és 2010 között (2001=100%)

Forrás: ITC és UNComtrade adatbázis alapján saját szerkesztésű ábra

A fekete-afrikai országok által importált áruk főként a kínai feldolgozóipar termékei: elsősorban a mechanikus, valamint elektromos gépek és felszerelések (HS 84-85), illetve a kínai könnyűipar termékei közül a pamut (HS 52), illetve különféle vas-és acélárúk (HS 73), továbbá a járművek és járműalkatrészek (HS 87) tekintetében mutatható ki volumenében jelentős importtevékenység. A Kínába irányuló exporttermékek elsősorban az ásványi tüzelőanyagok (HS 27), fa-és faipari termékek (HS 44), réz (HS 74), valamint a különféle ércék (HS 26).

A külkereskedelmi versenyképesség vizsgálata Kína és a fekete-afrikai országok példáján keresztül

Gazdasági értelemben az egyes országoknak a külkereskedelemben és a nemzetközi munkamegosztásba való bekapcsolódását nagyrészt az indukálja, hogy az országok eltérő termelési feltételekkel rendelkeznek. Ilyen feltétel lehet a természeti erőforrások, munka és tőke, valamint technológia megléte vagy annak hiánya. A nemzetgazdaságok külkereskedelemből származó haszna úgy mutatkozik meg, hogy az adott ország általa növelni tudja reáljövedelmét és ezen keresztül életszínvonalát. A külkereskedelem egyrészt kibővíti az országok fogyasztási lehetőségét, másrészt lehetővé teszi az országok nemzetközi *specializálódását*. A hangsúly vitathatatlanul a hatékonyságon van: amennyiben az országok azon termékekre specializálódnak, amelyek előállításában komparatív előnnyel rendelkeznek, azaz a legnagyobb *relatív hatékonysággal* tudnak bizonyos termékeket előállítani, úgy az egymás közötti kereskedelem kölcsönös előnyöket fog hordozni számukra. E feltételezéseket és megállapításokat alapvetően a *komparatív előnyök elmélete*¹ foglalja össze.

A megnyilvánuló komparatív előnyök mérésével első ízben Balassa Béla foglalkozott. A nevéhez fűződő mutatók alkalmazásával szoros kapcsolatot lehet kimutatni a termelékenység és a külkereskedelmi tevékenység viszonyában. Az RCA (Revealed Comparative Advantage) mutató kizárólag a külkereskedelmi áruszerkezet vizsgálatára korlátozódik, az országok külkereskedelmi specializációját méri. A mutató használata igen elterjedt módszer a kereskedelem empirikus elemzése kapcsán; hiányosságaira, a versenyképesség-mérhetőség korlátaira Török (1985) mutatott rá.

A Balassa által kidolgozott RCA index több módosított változatát használja a nemzetközi szakirodalom az exportspecializáció felfedezésére, és konkrét mérésére. E megközelítésben az egyes országok külkereskedelmi specializációjának megléte, illetve annak hiánya megmutatja, hogy az adott ország esetében hol (mely termékek, termékcsoportok, szektorok vonatkozásában), milyen mértékű komparatív előny, illetve hátrány azonosítható. Azonban a felmerülő mérési és értelmezési problémák miatt az egyes RCA indexek tekintetében nem alakult ki konszenzusos állapot az elmúlt évtizedek folyamán, amely egyértelmű iránymutatással szolgált volna arra vonatkozóan, hogy a kutatások során konkrétan melyik megnyilvánuló komparatív előny indexet alkalmazzák a nemzetközi kereskedelem empirikus elemzése kapcsán. Poór

¹ A komparatív előnyök klasszikus megfogalmazását David Ricardo az *On the Principles of Political Economy and Taxation* (1817) c. magyar nyelven is megjelent könyvében adta közre. A komparatív előnyök modern megfogalmazása Eli Filip Heckscher és Bertil Gotthard Ohlin nevéhez fűződik.

(2010) szerint a mintegy húsz különböző formában megfogalmazott megnyilvánuló komparatív előny mutatók közös jellemzője, hogy statikus mutatóknak minősülnek, amelyek mind termék mind magasabb aggregációs szinten is kiszámíthatók, viszont nem mutatják a versenyképesség időbeli változását, csupán egy adott időpillanatban jelzik a komparatív előny meglétét vagy annak hiányát.

A Vollrath-féle RCA

A Vollrath-féle RCA index elhagyja a nevezőből mind a vizsgált ország, mind az adott termékre vonatkozó konkrét adatokat, így egy adott termék, illetve az összes többi termék exportját fejezi ki az index valamely (a vizsgált ország adatait a nevezőből figyelmen kívül hagyó) országcsoport területi összehasonlításában. Vollrath (1991) meglátása szerint az így konstruált mutató valóság hűbben közelít a komparatív előny méréséhez, mivel e számítási módszer alkalmazásával kizárható a dupla számításba vételből adódó probléma, hiszen a viszonyítási alap nem tartalmazza a kérdéses termék exportértékét.

Vollrath a megnyilvánuló komparatív előny három alternatív meghatározását adta, melyek mindegyike az RXA és az RMA mutatók különféle számítási módjára, azok kombinációjára épül. Az első ezek közül az ún. relatív kereskedelmi előny (Relative Trade Advantage – RTA), amely egyaránt figyelembe veszi az export és az import oldalt. A relatív kereskedelmi előny indexét úgy definiálja, mint a relatív exportelőny (Relative Export Advantage – RXA), amely tulajdonképpen a Balassa-index és annak importoldali ellentétpárjának a relatív importelőnynek a különbsége (Relative Import Advantage – RMA). A releváns nemzetközi szakirodalom az RXA, RMA és RTA indexeket konzekvensen alkalmazza. Vollrath második RCA indexe a relatív exportelőnyök logaritmusaként írható fel ($\ln RXA$), a harmadik változatot pedig a megnyilvánuló versenyképességként definiálta (Fertő, 2003), és a következő módon írta le:

$$RCA_{s,t}^c = \ln (RXA_{s,t}^c) - \ln (RMA_{s,t}^c),$$

ahol

$$RXA_{s,t}^c = (X_{s,t}^c) / (X_{-s,t}^c) / (X_{s,t}^{-c}) / (X_{-s,t}^{-c}),$$

$$RMA_{s,t}^c = (M_{s,t}^c) / (M_{-s,t}^c) / (M_{s,t}^{-c}) / (M_{-s,t}^{-c}),$$

ahol

$X_{s,t}^c$ a c ország s szektorának t évre vonatkozó összes exportja; $X_{-s,t}^c$ a c ország teljes exportja s szektor t évben mért exportja nélkül; $X_{s,t}^{-c}$ a világ teljes exportja s szektorra és t évre vonatkozóan, amelyet a c ország s szektorának t évben számított exportja nélkül kell figyelembe venni, illetve $X_{-s,t}^{-c}$ alatt a teljes világexport értékét az $X_{s,t}^c$ és $X_{-s,t}^c$ adatoktól tisztítottan értjük.

Az $RMA_{s,t}^c$ mutató számítása ugyanazon országok import adataiból történik az $RXA_{s,t}^c$ mutató számításával analóg módon.

Mindhárom Vollrath-féle mutató *pozitív értékei* esetén *komparatív előnyt*, *negatív eredményeknél komparatív hátrányt* tudunk azonosítani. Vollrath szerint a megnyilvánuló versenyképesség indexe torzít, tehát növekszik a hibahatár a termék-szinten megfigyelt alacsony export és import értékekre. A nulla körüli érték azt jelzi, hogy a relatív versenyképesség a külkereskedelmi forgalom irányára nem gyakorol egyértelmű befolyást, azaz a hatás semleges. Az index célja a felhalmozódások kiszűrése, és az eredeti RCA-indexhez viszonyított finomítás, azaz se az országok, se a termékek vonatkozásában ne kerüljön sor többszöri számításba vételre.

Adott termékcsoporthoz tekintetében a pontosabb komparatív előny vagy hátrány kimutatásához, illetve ugyanezen termékcsoporthoz belül két időpont között mért komparatív előny vagy hátrány tekintetében azonosítható változás kimutatásához az $RCA_{s,t}^c$ mutató *normalizálására* van szükség (a tetszőleges normális eloszlást transzformáljuk standard normális eloszlássá), azaz a gyakorlati számítás során minden egyes adatból kivonjuk az átlagot. Formálisan ez a következőképpen írható fel:

$$R\hat{C}A_{s,t}^c = RCA_{s,t}^c - \sum \frac{RCA_{s,t}^c}{n}$$

ahol n a termékcsoporthoz számát jelöli.

A Vollrath-féle RCA-index (1991) mindemellett – a statisztikai jellegéből fakadóan – nem tökéletes módszer a nemzetközi kereskedelem időbeli összehasonlításához. Az $R\hat{C}A_{s,t}^c$ átlagos értéke szektoronként, országonként és évente változik. Az átlagos érték alakulása nagyban függ az éves szintre mért, országokra kalkulált export és import koncentrációjától.

A Herfindahl-Hirschman-index

A piaci koncentráció mérésének gyakorlatban igen elterjedt mérőszáma a Herfindahl-Hirschman-index. Ezt a mutatószámot első ízben Albert O. Hirschman használta az 1940-es években, annyi különbséggel, hogy a korábban Orris C. Herfindahl által alkalmazott mérőszámnak a gyökét vonta. Önmagában a Herfindahl-indexet igen gyakran nemzeti szinten használják a piaci koncentráció megbecslésére. Ez a mutató az exportpiaci koncentráció egyik legismertebb mérőszáma. Az adott exportpiaci Herfindahl-indexe az exportágazatok részesedésének négyzetösszegéből számítható, az index értéke ebből fakadóan 0 és 1 közé esik. A mutató általánosan használt formáját a következőképpen írhatjuk fel:

$$HHI = \sum_{i=1}^n c_i^2$$

Az index jelentősége abban rejlik, hogy egyetlen mutatóba sűríti a vizsgálatba bevont szereplők számát és a részesedésre vonatkozó információt. Amennyiben a mutató

időbeli alakulását vizsgáljuk, ekkor fény derül arra, hogy az adott piacon erősödött, avagy gyengült-e a koncentráció. A kapott magasabb értékek erősebb exportpiaci koncentrációt jeleznek, analóg módon az alacsonyabb értékek szerényebb koncentrációra utalnak. A számításból adódik, hogy a mutató a nagyobb exportpiaci részesedéssel rendelkező ágazatokat nagyobb súllyal veszi figyelembe. A mutatót gyakran a verseny plasztikus ábrázolására használják, azonban e megközelítés téves, hiszen HHI-index önmagában nem alkalmas többre, mint a koncentráció mérésére. Ugyanakkor itt feltétlenül meg kell jegyezni, hogy a piacszerkezet nagy mértékben (de nem kizárólagosan) befolyásolhatja a verseny egyes jellemzőit, annak erősségét, de tényleges mértéke nagyban függ az egyes szereplők viselkedésétől is. A szakirodalom szerint a kapott HHI értékek és a verseny erőssége között nincsen elméletileg igazolható determinisztikus kapcsolat, a gyakorlati hasznosítás során azonban mégis számos esetben merül fel annak ilyen jellegű értelmezése is.

A fekete-afrikai országok és Kína RCA indexeinek alakulása

Az UNComtrade, valamint az International Trade Centre (ITC) adatbázis által közzétett adatokat használtuk a konkrét számításokhoz. A vizsgált időszak önkényesen a 2001 és 2010 közötti időszakot öleli fel, ennek két különös, s egyben praktikus oka van: egyrészt a termékcsoportokra elvégzett számításhoz szükséges részletes adatokat csak a 2001-es évtől publikálja e két szervezet, másrészt a már említett WTO-tagságtól számítva mutatható ki Kína külkereskedelmének bővülése, amit a statisztikai adatok igen szemléletesen vissza is tükröznek. Ennek megfelelően az 1. számú táblázat² az RCA-indexek 2001 és 2010 közötti összesített adatait tartalmazza, amely a Világ Vámszervezet (WCO) által standardizált Harmonizált Áruleíró-és Kódrendszer (Harmonized System Codes - HS) szerinti, 2 számjegyű bontásban jelöli az ágazatokat. A táblázat Kína RCA-indexeit, a fekete-afrikai országok összevont adatait, illetve külön-külön bontásban a dél-afrikai, közép-afrikai, kelet-afrikai, valamint nyugat-afrikai országok RCA-indexeit foglalja össze.

---

² *Megjegyzés:* A **félkövér** betűtípussal és fekete színkitöltéssel jelölt számok azt mutatják, hogy a 2001 és 2010 között eltelt időszakban a Vollrath-féle normalizált RCA-index jelentős mértékben, azaz több mint 0,5 ponttal növekedett az adott ország/régió/országcsoporthoz viszonyítva, a **félkövér** betűtípussal és szürke színkitöltéssel megjelölt értékek pedig az RCA-index legalább 0,5 ponttal történő csökkenését mutatják ugyanerre az időszakra vetítve ország/régió/országcsoporthoz viszonyítva. Az összes többi termékcsoport és ország/régió/országcsoporthoz kombinációban feltüntetett számok (azaz a külön meg nem jelölt számok) a Vollrath-féle módosított RCA -0,5 és +0,5 pont közötti változását mutatják.

1. táblázat. Ország/régió/országcsoport bontásban

HS	Termék-csoport	Kína		Fekete-afrikai országok összesen		Dél-afrikai ország-csoport		Közép-afrikai ország-csoport		Kelet-afrikai ország-csoport		Nyugat-afrikai ország-csoport	
		2001	2010	2001	2010	2001	2010	2001	2010	2001	2010	2001	2010
01-05	Élő állat és állati eredetű termékek	0,26	-0,16	0,13	-0,2	0,8	0,15	-1,65	-2,24	2,61	1,85	-0,16	-0,54
06-15	Növényi termékek	-0,5	-1,43	-0,02	0,04	-0,08	0,29	0,72	0,38	1,65	1,21	-0,42	-0,33
16-24	Élelmiszer-készítmények	0,71	0,32	0,64	0,48	0,81	0,4	-0,52	-0,86	0,4	-0,03	0,9	1,11
25-27	Ásványi termékek	-1,29	-3,02	1,95	2,42	0,87	2,12	5,63	5,05	1,49	1,64	3,64	3,2
28-38	Vegyipari és vele rokon vegyipari termékek	-0,86	-0,65	-1,02	-0,82	-0,69	-0,33	-2,94	-0,06	-1,5	-1,02	-1,02	-0,99
39-40	Műanyagok és ezekből készült áruk	-1,27	-0,97	-1,25	-0,84	-1,09	-0,8	-2,06	-1,11	-1,52	-1,32	-0,78	-0,27
41-43	Nyersbőr, szőrme és ezekből készült áruk	0,56	0,85	0,79	1,82	0,39	-0,07	0,12	0,38	3,02	1,64	0,5	3,02
44-49	Fa és faipari termékek	-1,23	-0,72	0,3	0,06	0,16	0,23	2,31	2,36	-0,77	-0,44	1,11	0,4
50-63	Textilipari alapanyagok és textilárúk	0,9	1,87	0,17	-0,58	-0,13	-0,61	-1,23	-2,06	-0,36	-0,24	0,7	-0,47
64-67	Lábbelik	3,29	3,57	-1,38	-1,11	-2,1	-2,48	-3,52	-2,54	-0,29	-0,74	0,09	-0,03
68-71	Kő/üveg	0,44	0,34	2,23	1,62	2,35	1,9	5,44	2,15	2,13	1,88	1,66	1,65
72-83	Különbféle fémek	-0,8	-0,34	0,33	0,49	1,17	1,45	1,67	2,83	-1,42	-0,96	-1,66	-1,38
84-85	Gépek / Elektromos berendezések	-0,72	0,26	-1,73	-1,88	-1,41	-1,2	-2,78	-2,2	-3,66	-2,11	-2,95	-2,87
90-97	Különbféle egyéb áruk	0,51	0,09	-1,13	-1,49	-1,06	-1,05	-1,18	-2,07	-1,76	-1,35	-1,61	-2,5

Forrás: ITC és UNComtrade adatbázis alapján saját számítás

A fekete-afrikai országoknak 2001-ben *komparatív előnyük* volt ($RCA > 0$ esetén) az élő állat és állati eredetű termékek (HS 01-05), az élelmiszerek (HS 16-24), ásványtermékek (HS 25-27), nyersbőr, bőrárúk, szőrme (HS 41-43), a fa és faipari termékek (HS 44-49), textiltermékek (HS 50-63), a gyöngy, drágakő, nemesfémek, üveg (HS 68-71), valamint a nem nemesfémek és az ezekből készült áruk (HS 72-83) tekintetében. Kína 1990-ben komparatív előnnyel rendelkező megközelítőleg ugyanazon termékcsoporthoz tartozó termékek tekintetében, mint a fekete-afrikai országok, így alapvetően a az állat és állati eredetű termékek (HS 01-05), a fa és faipari termékek (HS 44-49), nyersbőr, bőrárúk, szőrme (HS 41-43), textiltermékek (HS 50-63), a gyöngy, drágakő, nemesfémek, üveg (HS 68-71), valamint egyéb, különféle áruk (HS 90-97) vonatkozásában mértünk pozitív értékeket, amely a komparatív előny meglétéről tanúskodik. Így a fekete-afrikai országok nyolc komparatív előnnyel rendelkező termékcsoporthoz tartozásában öt olyan termékcsoporthoz (élő állat és állati eredetű termékek, élelmiszerek, nyersbőr és szőrme, textilipari alapanyagok és textilek, kőből és üvegből készült termékek) tudunk azonosítani, amelyek tekintetében Kínának is szintén komparatív előnye volt 2001-ben.

Ugyanebben az évben a fekete-afrikai országok esetében *komparatív hátrányt* ($RCA < 0$) tudunk azonosítani a növényi termékek (HS 06-15), a vegyipari termékek (HS 28-38) és a műanyagból készült áruk (HS 39-40), lábbelik (HS 64-67), gépek és elektromos berendezések (HS 84-85) valamint a különféle egyéb áruk (HS 90-97) tekintetében.

Az összesített eredmények szerint a fekete-afrikai országoknak 2001-ben hat komparatív hátránnyal rendelkező szektoruk illetve termékcsoporthoz tartoztak, ezek közül 4 esetben (növényi termékek, vegyipari termékek, műanyagok, gépek és elektromos berendezések vonatkozásában) Kínának is komparatív hátránya volt ugyanebben az évben.

A fekete-afrikai országok a 2010-es évre összességében véve csak egy termékcsoporthoz tartozó nyers bőr, szőrme és ezekből készült termékek (HS 41-43) - tekintetében tudták *jelentős mértékben növelni* (jelentős mértékű növekedés alatt azt értjük, ha az $RCA^* > 0.5$, ahol RCA^* a normalizált Vollerath-féle RCA-index változását jelöli) komparatív előnyüket, ugyanakkor a textilipari termékek esetében a korábbi komparatív előny alig tíz év alatt komparatív hátránnyá változott, illetve az üvegárúk és kőből készült termékek tekintetében is – az időszak végére ugyan még pozitív tartományban maradván – a Vollerath-féle normalizált RCA index az időszak elejéhez viszonyítva *jelentős mértékű csökkenést* ($RCA^* > -0.5$) mutat.

Az egyes afrikai országcsoporthoz tartozó termékek tekintetében az RCA-indexek változása már jóval vegyesebb eredményről számol be: a közép-afrikai országok esetében a táblázatban szereplő 14 termékcsoporthoz tartozó közül öt esetben tudunk jelentős mértékű növekedést kimutatni a megnyilvánuló versenyképesség tekintetében és ugyanitt szintén öt esetben jelentős mértékű RCA index csökkenés azonosítható.

Kína esetében 2010-re két szektorban (növényi termékek illetve ásványi anyagok vonatkozásában) a már korábban meglévő komparatív hátrány jelentős mértékben tovább növekedett, viszont a textilipari termékek tekintetében számottevő komparatív előny növekedésről tudunk beszámolni az időszak végére. A faipari szektor 2010-ben ugyan még komparatív hátránnyal rendelkezik, de már nem olyan jelentős mértékben, valamint a gépek és elektromos berendezések tekintetében Kína a korábban kimutatott komparatív hátrányból az időszak végére komparatív előnyt tudott kovácsolni.

A növényi termékek, ásványi termékek, fa és faipari termékek, valamint fémek és a belőlük készült áruk tekintetében Kína a vizsgált időszak alatt mindvégig komparatív hátránnyal rendelkezett, ugyanezen időszakra vetítve az afrikai országcsoportok komparatív előnye volt kimutatható. Az élelmiszerek, textilipari termékek, lábbelik, gépek és elektromos berendezések, valamint a különféle egyéb áruk vonatkozásában a 2010-es évben Kínának az RCA-indexek alapján komparatív előnye, a vizsgált afrikai országcsoportoknak komparatív hátránya azonosítható.

A fekete-afrikai országok és a távol-keleti ország specializációs mintája 2010-ben már nagyban eltérő képet mutat: az időszak végén a korábbi öt helyett már csak három szektor (élelmiszerkészítmények, nyersbőr, szőrme és az ezekből készült áruk, valamint az üveg, kő és belőlük készült áruk) tekintetében volt egyidejűleg komparatív előnyük.

Az 1. számú táblázat ugyanakkor azt is összefoglalja, hogy melyek azok a szektorok, amelyek esetében a komparatív előnyt mérő Vollrath-féle módosított RCA-indexek jelentős mértékű, azaz több mint 0,5 pontos változást mutatnak. A kapott eredmények áttekintése során kitűnik, hogy Kína nagy mértékű növekedést tudhat magának az RCA-indexek tekintetében a feldolgozóipari termékek előállításánál, ugyanakkor jelentős csökkenés következett be a primer szektor (élő állat és állati eredetű termékek, növényi termékek, élelmiszerek valamint az ásványi anyagok) vonatkozásában.

A fekete-afrikai országok esetében az RCA-indexek jelentős mértékű változása önmagában nem számottevő, csupán egy esetben: a nyersbőr, szőrme és az ezekből készült áruk tekintetében mutattak az RCA-indexek számottevőbb pozitív irányú változást, így a régió specializációs mintája nagyjából stabilnak minősíthető, e mögött azonban az egyes afrikai alrégiók igen csak változatos mintája bújjik meg. Például a nyugat-afrikai országcsoport egészen hasonló specializációs mintával rendelkezik az egyes szektorok vonatkozásában, mint Kína, csupán a specializáció mértékében tudunk eltérést azonosítani. Ugyanakkor különösen a dél-afrikai országcsoport esetében tapasztalható az primer szektor vonatkozásában jelentős mértékű komparatív előny növekedés, míg a feldolgozóiparban, a komparatív előny tekintetében számottevőbb mérséklődést lehet azonosítani. Más afrikai országcsoport esetében, például a közép-afrikai térség vonatkozásában az RCA-indexek a vizsgálatba bevont más többi országcsoport teljesítményéhez viszonyítva példa nélküli módon, mintegy öt szektor esetében javultak legalább 0,5 ponttal a vizsgált időszak alatt.

A fekete-afrikai országok és Kína RCA indexei közötti korreláció elemzés

Ahhoz, hogy részletesen megvizsgálhassuk, hogy vajon az egyes fekete-afrikai országok exportspecializációja mennyiben különbözik egymástól, illetve azok milyen mértékben igazodtak Kína exportspecializációjához, egy éves szintre lebontott, termékcsoporthoz viszonyított Vollrath-féle RCA-indexekre kalkulált korrelációs vizsgálatot³ kell elvégezni. A kapott *pozitív értékek* az országok hasonló specializációs mintáját mutatják meg, azaz az eredmények az egymással folytatott kereskedelem korlátaira mutatnak rá, tehát minden bizonnyal kényszerűen versenyezni fognak az azonos harmadik piacokon, míg a *negatív értékek* arról tanúskodnak, hogy a specializációs minták kvázi „kiegészítik” egymást, azaz Kína komplementer fejlődéséről tanúskodnak. Ez a mi értelmezésünkben azt jelenti, hogy bizonyos termékcsoporthoz tekintetben **Kína gazdasági növekedése egyfajta folyamatosan bővülő külkereskedelmi lehetőséget biztosít a Szahara alatt fekvő afrikai országok számára, ezzel párhuzamosan viszont más termékcsoporthoz vonatkozásában Kína exportlehetőségei is növekedhetnek a fekete-afrikai térségbeli országokban.**

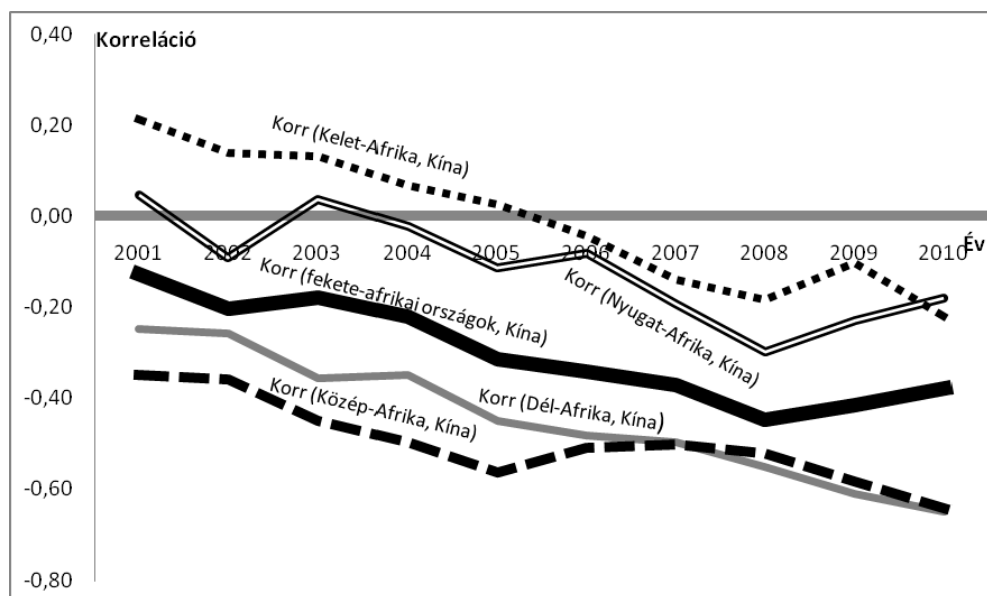
A Vollrath-féle normalizált RCA-indexekre készült korrelációs vizsgálat a 2001 és 2010 közötti időszakra, éves bontásban készült el. A 4. ábra a 48 fekete-afrikai ország (illetve külön-külön a négy fekete-afrikai országcsoporthoz) *International Trade Centre* és *UNComtrade* adatbázisából származó, HS-nomenklatúra szerint termékcsoporthoz kalkulált, aggregált adatok alapján számított RCA-indexei és Kína RCA-indexei közötti korreláció alakulását mutatja 2001 és 2010 között. Az időszak elején bár a korreláció negatív volt, de még csak nagyon csekély mértékben, ami arra enged következtetni, hogy a fekete-afrikai országok külkereskedelmi specializációja kezdetben nem mutatott szoros kapcsolatot a kínai specializációs mintával. Ezt követően egy határozott csökkenés tapasztalható, aminek következtében az időszak végére a korreláció -0,4 körüli értéket vett fel, amiből azt a következtetést tudjuk levonni, hogy az fekete-afrikai országok kereskedelmi specializációja kiegészíti, azaz komplementer Kína specializációs mintájának, ami előremozdítja a Szahara alatt fekvő afrikai országok külkereskedelmi intenzitásának alakulását Kínával: egyrészt közvetett módon növelve az egyes térségbeli vállalatok külpiacon szereplési lehetőségét, másrészt viszont Kína számára is megfelelő exportlehetőséget biztosíthat az Szahara alatt fekvő országokkal folytatott kereskedelmi kapcsolatok intenzitásának alakulása tekintetében.

---

³ India, Kína, valamint Latin Amerika vonatkozásában is született már hasonló modellen nyugvó elemzés, mint például: Ledermann, Daniel – Olarreaga, Marcelo – Rubiano, Eliana (2008): *Trade Specialization in Latin America: The Impact of China and India* c. munkája.

4. ábra.

Az egyes fekete-afrikai országok RCA indexei és Kína RCA indexei közötti korreláció (2001-2010)

Forrás: ITC és UNComtrade adatbázis alapján saját számítás

A fekete-afrikai országcsoporthoz és Kína RCA-indexeiből kalkulált korrelációs számítás eredményéből felrajzolható görbék már vegyes képet mutatnak, konkrétan ábrázolva az előzetes feltételezést, hogy országcsopontonként, ezeken belül is az egyes országoként várhatóan nagyban eltérő eredményeket fogunk kapni.

A dél-afrikai és közép-afrikai országok tekintetében a korábbi számítás kapcsán kimutatható negatív korrelációt jelző, erősen lefelé futó görbét kapunk, ahol a vizsgált időszak kezdetén tapasztalható $-0,3$ körüli értékek 2010-re egészen $-0,7$ – egy meglehetősen erős negatív korrelációt jelző kapcsolat – környékére süllyednek. **A negatív korrelációt e helyen is tulajdonképpen úgy értelmezhetjük, hogy a két afrikai országcsoporthoz és Kína kereskedelmi specializációs mintájának komplementer jellege a vizsgált időszak alatt egyre markánsabban érvényesül, amiből végső soron a két országcsoporthoz és Kína közti külkereskedelem bővülésére következtethetünk.** Az ökonometria számítás kapcsán kapott eredmények tehát jól visszaigazolják a specializációs minták statikus ábrázolására és az összevont külkereskedelmi adatok értelmezésére alapozott következtetéseinket.

A kelet-afrikai országcsoporthoz alakulása már kettős képet mutat: a vizsgált időszak elejétől számítva az országcsoporthoz RCA-indexei és Kína termékcsoportokra kalkulált RCA indexei közötti korreláció 2007-ig pozitív tartományban marad, ezt követően folyamatosan csökkenő trend figyelhető meg, majd ezután folyamatosan

negatív tartományban tartózkodva az időszak végén a -0,2 értéket vette fel, ami szintén arra utal, hogy ugyan jóval mérsékeltébb formában, de a kelet-afrikai ország-csoport esetében is megfigyelhető a külkereskedelmi specializáció komplementer jellege: a Kínával folytatott külkereskedelem bővítésének elvi lehetősége. A nyugat-afrikai országocsoport⁴ tekintetében is a vizsgált időszak kezdeti 0,2 korrelációs értéket követően folyamatosan lefelé futó görbét kaptunk, ami az időszak végén a -0,2 körüli értéket veszi fel. Az RCA indexek alapján elvégzett korrelációs számítás eredménye nagyon jól visszaigazolódik Kína és az egyes fekete-afrikai országocsoportok külkereskedelmi adatainak alakulásából is.

Miért csökkent az RCA indexek korrelációja?

A fekete-afrikai országok és Kína specializációs mintája a vizsgált időszak alatt mindinkább eltérő képet mutat, amiből számos következtetést tudunk levonni. Egyrészt a Szahara alatt fekvő országoknak olyan termékek (termékcsoportok) exportját kell/érdemes növelni, amelyek vonatkozásában Kínának a jelenlegi külpiaci helyzete nem elég erős, esetleg csökkenő tendenciát mutat. Másrészt a fekete-afrikai országoknak is törekedniük kell az exportszerkezet diverzifikálására, ennek kapcsán a már meglévő exportágazataikhoz újabb szektorok csatolása is logikusan felmerülhet, itt főként olyan szektorokra asszociálunk első sorban, amelyek vonatkozásában a) Kínának szintén nem túl fajsúlyos a külpiaci helyzete, valamint b) jól illeszthetők a már meglévő exportágazatokhoz.

A fekete-afrikai térség országaira gyakran jellemző, hogy exporttevékenységük néhány termékre/termékcsoportra koncentrálódik, ami igen nagy mértékben növeli többek között az adott ország keresleti-és árfolyamkitettséget. Az exportszerkezet diverzifikálása ezen országokban elengedhetetlen lenne, hiszen a világpiaci nyersanyagárak alakulásának való kiszolgáltatottság súlyos károkat okozhat. Főként a nyersanyag-kitermelő országoknak kell számolni - mint lehetséges veszéllyel - az elsődleges áruk cserearány-romlásával, a termelési struktúra kevésbé diverzifikált voltából eredő nehézségekkel, gyenge vagy egyre gyengülő kapcsolattal a kitermelő és nem kitermelő szektorok között, a világpiaci áraknak való kiszolgáltatottsággal (ennek következményeként az állami jövedelmek volatilitásával), a reálárfolyam-felértékelődésével és a versenyképesség romlásával járó ún. „holland betegséggel”⁵, s nem utolsósorban a „paradox of plenty”⁶ kockázatával.

---

⁴ Fontos megjegyezni, hogy a nyugat-afrikai országocsoporton belül, konkrétan Szudán esetében a 2007 év vonatkozásában az ország által szolgáltatott direkt kereskedelmi adatokat nem találtunk, így tükör kereskedelmi adatok (*mirror trade data*) alapján végeztük el a szokásos módon a kalkulációt.

⁵ A nem csak elméleti kategóriaként létező közgazdasági problémát a nyersanyagokból származó exportjövendelmek gyors felfutása okozza. Egy adott országban igen nehéz bizonyítani a holland-betegséget: az elsődleges árulkodó jelek, mint feldolgozóipar jelentős visszaesése, de legfőképpen a reálárfolyam felértékelődése más közgazdasági hatások következményeként is felléphetnek. A jelenséget első ízben az Economist brit gazdasági-politikai hetilap írta le 1977-ben. A modellt Max W. Corden és Peter J. Neary csak később, 1982-ben publikálta.

⁶ A bőség zavara. A jelenséget első ízben Richard Auty írta le 1993-ban. *Sustaining Development in Mineral Economies: The Resource Curse Thesis* c. munkájában, később Jeffrey Sachs és Andrew D. Warner amerikai közgazdászok ismertették a *Natural Resource Abundance and Economic Growth* c.

Hogy konkrétan mi idézte elő az RCA-indexek országcsoportokra bontott korrelációs görbéinek kvázi együttmozgását, arra magyarázatot adhat a 2. számú táblázat, amely 2001 és 2010 vonatkozásában - ország/régió/országcsoport bontásban – ismereti az export koncentrációt mérő Herfindhal-indexeket.

2. táblázat.

Exportpiaci koncentráció (Herfindhal index) Kínában és a fekete-afrikai régió országaiban (2001 és 2010)

	Kína	Fekete-afrikai országok	Dél-afrikai országok	Közép-afrikai országok	Kelet-afrikai országok	Nyugat-afrikai országok
2001	0,16	0,23	0,15	0,52	0,24	0,45
2010	0,23	0,31	0,28	0,55	0,27	0,38

Forrás: ITC és UNComtrade adatbázis alapján saját számítás

A kapott eredményekből kitűnik, hogy a nyugat-afrikai országcsoport kivételével az összes fekete-afrikai országcsoport exportpiaci koncentrációja – ugyan eltérő mértékben – de növekvő tendenciát mutat. Feltételezésünk szerint a koncentráció növekedésében a világgazdasági nyersanyagárak emelkedése is nagy szerepet játszott, így a dél-afrikai országcsoport exportpiaci koncentrációjának szembe tűnő erősödése valószínűsíthetően a vezető exportágazatokat érintő világgazdasági árnyelkedésből fakadt. Itt is konkrétan a drágakövek, nemesfémek (HS 71), különféle ércek (HS 26), vas és acél (HS 72), ásványi tüzelőanyagok, kőolaj és ezek desztillációs termékei (HS 27) – mint a dél-afrikai országcsoport legfontosabb exporttermékei - világgazdasági árának növekedését kell figyelembe venni. A vizsgált időszak alatt Kína is egy jóval koncentráltabb exportszerkezet felé mozdult el. Az exportpiaci koncentráció növekedése főként a gépek és elektromos rendszerek (HS 84-85), valamint a különféle fémek és ezekből készült áruk (HS 72-83) tekintetében valósult meg.

A kapott eredmények alapján azt a következtetést tudjuk levonni, hogy az egyes afrikai országcsoportok és Kína RCA indexei közötti korreláció időnként eltérő, de mégis hasonló mértékben csökkenő trendje és a vizsgált országok exportpiaci koncentrációjának növekedése között szoros kapcsolat áll fenn.

A következő lépésben megvizsgáltuk, hogy a fekete-afrikai országok és Kína konkrétan mely szektorokra specializálódtak. Itt szintén a HS nomenklatúra szerinti, 2 számjegyű árucsoport bontás alapján végeztük el az elemzést Kína, a fekete-afrikai országok, a kelet-afrikai országcsoport, nyugat-afrikai országcsoport, közép-afrikai

---

írásukban azt a közgazdasági jelenséget, amely a természeti erőforrások bősége és az elégtelen gazdasági teljesítmény közötti összefüggést tárja fel. Az elmúlt néhány évben azonban empirikus kutatásra alapozva megjelentek e nézettel ellentétes vélemények is: Tiago Cavalcanti, Kamiar Mohaddes és Mehdi Raissi 1980 és 2006 közötti adatsorokat vizsgáltak összesen 53 országban. A kapott eredmények alapján azt találták, hogy az olaj kitermelése és exportpiacokon való értékesítése pozitívan befolyásolta mind a rövid távú növekedést mind az adott ország hosszú távú jövedelmi szintjét.

országcsoporthoz, valamint a dél-afrikai országcsoporthoz vonatkozásában; a vizsgált időszak ez alkalommal is a 2001 és 2010 közötti időszakot ölelte fel. Az elemzés során különösen azon tényezők feltárására koncentráltunk, hogy a fekete-afrikai országok és Kína RCA indexei közötti korreláció negatív trendje milyen sajátos reláció(k)nak köszönhető. Az elemzés során előzetesen a következő hét potenciálisan előforduló esetet azonosítottuk:

0. Kína és a fekete-afrikai országok RCA-indexei azonos irányba⁷mozognak, vagy nem változnak.
1. Kína RCA indexe növekszik, a fekete-afrikai országok (benn az al régiók) RCA indexe állandó marad. Ekkor Kína azokra a termékekre fog specializálódni, amelyek tekintetében a fekete-afrikai országoknak relatív állandó (változatlan) komparatív előnyük van. Így ők kevésbé fognak versenyezni ugyanennek a terméknek a tekintetében vagy többet importálnak majd az adott termékből.
2. A fekete-afrikai országok RCA indexe növekszik, Kína RCA indexe változatlan marad. Ekkor a Szahara alatt fekvő országok azokra a termékekre fognak specializálódni, amelyik vonatkozásában Kína komparatív előnye relatív stabil, vagyis állandó. A fekete-afrikai országok e termék tekintetében relatív versenyképesebbek lesznek.
3. Kína RCA indexe növekszik, ezzel egy időben az fekete-afrikai országok RCA indexe csökken, tehát Kína arra a termékekre specializálódik, amelynél a fekete-afrikai országoknak komparatív hátránya van.
4. Az fekete-afrikai országok RCA indexe növekszik, ezzel párhuzamosan Kína RCA indexe csökkenő tendenciát mutat. Kína, mint exportőr kivonul a külföldi piacokról.
5. Kína RCA indexe csökken, az fekete-afrikai országok RCA indexe állandó marad, nem változik. Az exportőr Kína nem viszi külföldre azokat a termékeket, amelyeknél a fekete-afrikai országok komparatív előnye állandó.
6. Az fekete-afrikai országok RCA indexe csökken, ugyanakkor Kína RCA indexe konstans marad. A fekete-afrikai országok – mint exportőrök – kivonulnak annak a terméknek a külföldi forgalmazásából, amelynél Kínának a komparatív előnye relatív stabil.

---

⁷ Azonos irányú (jellegű) változás alatt értjük, ha a) az SSA-térségbeli országok RCA indexei növekednek és Kína RCA indexe ugyanazon időszak alatt szintén növekszik, b) mind az SSA-országok RCA indexei mind Kína RCA indexei egyaránt csökkennek, c) az indexek állandóak maradnak a vizsgált időszak alatt.

A 3. számú táblázat az 1. táblázatból már megismert, összevont termékcsoporthoz tartalmazza a fekete-afrikai országok, benne az egyes alrégiók, valamint Kína RCA-indexei közötti viszonyrendszert.

3. táblázat.

A kínai és fekete-afrikai országok közötti RCA indexek relatív változása

HS	Termékcsoporthoz	Fekete-afrikai országok	Dél-afrikai országok	Közép-afrikai országok	Kelet-afrikai országok	Nyugat-afrikai országok
01-05	Élő állat és állati eredetű termékek	0	6	6	6	0
06-15	Növényi termékek	5	5	5	5	5
16-24	Élelmiszer-készítmények	0	0	0	0	0
25-27	Ásványi termékek	5	4	0	5	5
28-38	Vegyipari és vele rokon vegyipari termékek	0	0	2	0	0
39-40	Műanyagok és ezekből készült áruk	0	0	2	0	2
41-43	Nyersbőr, szőrme és ezekből készült áruk	2	0	0	6	2
44-49	Fa és faipari termékek	1	1	1	1	3
50-63	Textilipari alapanyagok és textilárúk	3	1	3	1	3
64-67	Lábbelik	0	0	2	0	0
68-71	Kő/üveg	6	0	6	0	0
72-83	Különböző fémek	0	0	2	0	0
84-85	Gépek / Elektromos berendezések	1	1	0	0	1
90-97	Különböző egyéb áruk	0	0	6	0	6

Az RCA-indexek közötti negatív kapcsolatot (amikor Kína RCA-indexe csökken, a fekete-afrikai országok RCA-ja állandó marad) többnyire a növényi termékek (HS 06-15), illetve az ásványi termékek (HS 25-37) esetében tudtuk kimutatni. A fekete-afrikai országok többsége ezen termékek vonatkozásában már meglévő (de nem növekvő) komparatív előnnyel rendelkezik, Kína versenyképessége ugyanitt csökkenő tendenciát mutat.

Az RCA-indexek egymáshoz viszonyított alakulása kapcsán három fontos megállapítás tudunk rögzíteni: *1. Kína nyersanyagok iránt megnövekedett keresletére magyarázatul szolgál az ásványi termékek tekintetében történt komparatív előnyének csökkenése. 2. Kína látványosan bővülő nyersanyagigénye nem növelte észrevehetően a fekete-afrikai*

országok versenyképességét a kitermelő szektorban. 3. Ezekben az ágazatokban az afrikai országok többsége egyenlőre nem tudja teljes egészében kihasználni Kína gazdasági növekedéséből származó lehetőségeket.

Csupán a dél-afrikai országcsoport (a régióban a legnagyobb súlyt a kóolajban gazdag Angola és a Dél-Afrikai Köztársaság képviseli) esetében sikerült egyértelműen azonosítani az RCA-indexek tökéletesen ellentétes mozgását (a dél-afrikai országok RCA-indexe nő, ezzel párhuzamosan Kína RCA-indexe csökken): az országcsoport az ásványi termékek esetében tudta jelentős mértékben növelni komparatív előnyét úgy, hogy közben ugyanezen termékcsoport tekintetében Kína versenyképessége csökkent. Itt szintén tehetünk néhány fontos megállapítást: *1. Kína megnövekedett nyersanyagigénye pozitív hatással van a dél-afrikai országcsoport versenyképességének alakulására az ásványi termékek vonatkozásában. 2. A dél-afrikai országok képesek kihasználni Kína dinamikus gazdasági növekedéséből származó előnyöket, így az ásványi termékek vonatkozásában a dél-afrikai országok minden bizonnyal sikeresek lesznek a kínai külpiacon.*

Az RCA indexek ellentétes mozgását tudjuk azonosítani a különféle textilipari alapanyagok és textilárúk (HS 50-63) tekintetében is, e termékcsoportok esetében a vizsgált időszak alatt Kínának növekedett az RCA-indexe, a fekete-afrikai országok RCA-ja ezzel ellentétben csökkent. E trend alapján a következő megállapítást tesszük: *1. A fekete-afrikai országok kevésbé fognak a textilárúikkal külpiacon versenyezni, mivel a kínai textiltermékek jóval versenyképesebbek. 2. Kínának érdemes a textiltermékeivel megcélozni a fekete-afrikai országok piacait.*

Kissé árnyaltabb a kép a fa és faipari termékek (HS 44-49), gépek és elektromos berendezések (HS 84-85) esetében. Itt Kína RCA indexe a vizsgált időszak alatt növekedést mutatott, míg a fekete-afrikai országok RCA-indexei nem vagy csak nagyon csekély mértékben változtak. E termékekkel a fekete-afrikai vállalatok minden bizonnyal távol fognak maradni külpiacon, illetve többet importálnak majd e termékkéleségekből.

Összegzés

Kína WTO-tagsága óta eltelt időszakban ugrásszerűen megnövekedett külkereskedelmének volumene, lenyűgöző gazdasági teljesítménye egyben növekvő nyersanyagigénnyel is párosul, amelyet jelentős részben importból fedez. A statisztikai adatok azt mutatják, hogy Kína fekete-afrikai országokkal folytatott kereskedelme dinamikusan növekszik. A tanulmányban arra kerestük a választ, hogy a távol-keleti ország megnövekedett erőforrás-igénye kimutatható hatással van-e a nyersanyagban gazdag fekete-afrikai országok kereskedelmi specializációjára. Az előzetes feltételezésnek megfelelően a legmarkánsabb hatás az ásványi termékek, tüzelőanyagok, tehát az primer szektor termékei vonatkozásában mutatható ki, ez egyben azt is jelenti, hogy Kína erőteljes gazdasági növekedése folyamatosan bővülő exportlehetőségeket biztosít a fekete-afrikai országok, ezen belül is leginkább a dél-afrikai régió országai kitermelő szektora számára. A kereskedelmi specializációs minták komplementer jellege ezen kívül a kínai textilipari termékek, illetve a gépek és

különféle berendezések tekintetében nyilvánul meg leginkább, e kínai termékek versenyképességének növekedése a fekete-afrikai piacokon növekvő export-lehetőségek bővülését eredményezi.

Irodalomjegyzék

- Alatovik, Tarik - Atkins, Charles – Chironga, Mutsa – Dörr, Norbert – Leke, Acha – Lund, Susan – Roxburgh, Charles – Tazi-Riffi, Amine – Terfous, Nadia – Wamelen, Arend van – Zeino-Mahmalat, Till (2011): *„Lions ont he Move: The Progress and Potential of African Economies.”* McKinsey Global Institute, June, Full Report.
- Auty, Richard M. (1993). *„Sustaining Development in Mineral Economies: The Resource Curse Thesis.”* London, Routledge. ISBN 10: 0415094828
- Cavalcanti, Tiago – Mohaddes, Kamiar – Raissi, Mehdi (2011): *„Growth, Development and Natural Resources: New Evidence Using a Heterogeneous Panel Analysis.”* The Quarterly Review of Economics and Finance, Elsevier, Volume 51(4).
- Corden, W. Max - J. Peter Neary (1982): *“Booming Sector and De-Industrialization in a Small Open Economy.”* Economic Journal, Volume 92. December, Number 368.
- Fertő Imre (2003): *„A komparatív előnyök mérése.”* Statisztikai Szemle, 81. évfolyam, 4. szám
- Ledermann, Daniel – Olarreaga, Marcelo – Rubiano, Eliana (2008): *„Trade Specialization in Latin America: The Impact of China and India, Review of World Economics.”* Volume 144., Number 2.
- Kiss Judit (2009): *„Fekete-Afrika”.* In Szigetvári Tamás (szerk.): *„A globális válság: hatások, gazdaságpolitikai válaszok és kilátások. A fejlődő országok/régiók és a válság”*, MTA VKI, Budapest. ISBN 9789633015320
- Majoros Pál (2004): *„Kína, a világgazdaság motorja.”* In. Majoros Pál (szerk.): *„Világgazdasági régiók.”* Perfekt Kiadó, Budapest. ISBN 9633945623
- MOFCOM (2010): *„Statistical Bulletin of China’s Outward Foreign Direct Investment.”* Beijing: Ministry of Foreign Commerce.
<http://hzs.mofcom.gov.cn/accessory/201109/1316069658609.pdf>
- Poór Judit (2010): *„Érték-és áralapú módszerek a külkereskedelmi versenyképesség mérésében a magyar hústermékek külkereskedelmének példáján”.* Doktori értekezés Pannon Egyetem
- Sachs, Jeffrey D. – Warner Andrew M. (1995): *„Natural Resource Abundance and Economic Growth.”* NBER Working Paper, Number 5398.
- Török Ádám (1985): *„Komparatív előnyök. Nemzetközi példák, hazai tapasztalatok.”* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest
- Vollrath, Thomas L. (1991): *„A Theoretical Evaluation of Alternative Trade Intensity Measures of Revealed Comparative Advantage.”* Weltwirtschaftliches Archiv, Vol. 127., Issue 2.
<http://unstats.un.org/unsd/methods/m49/m49regin.htm>
- <http://www.trademap.org/>